

کوتاه از دیپلماسی

توضیحات تازه آندونزی درباره نفتکش ایرانی

● **ایلنا:**مقام آندونزیای توضیحاتی درباره آزادی نفتکش‌های ایرانی ارائه کرد. به گزارش آتاتولی، ونیسووپراماندیتسا درباره توقیف نفتکش‌ها گفت: «ما در حال جمع‌آوری اطلاعات هستیم و برای بررسی‌های بیشتر این اطلاعات را به سازمان‌های اجرایی ارسال می‌کنیم. اگر به مدارک و شواهد در این زمینه دست نیابیم، این نفتکش‌ها را آزاد می‌کنیم».

هایکوماس:

از غیرقابل پیش‌بینی بودن آمریکا ناراضی بودیم

● وزیر امور خارجه آلمان درباره تغییر دولت در آمریکا گفت: «ما در این سال‌ها از غیرقابل‌پیش‌بینی بودن سیاست خارجی آمریکا ناراضی بودیم. اکنون شرایط تغییر کرده است؛ داشتن امنیت و ثبات در جهان بدون مشارکت و حضور آمریکا به‌عنوان یک عامل و قدرت برجسته شدنی نیست». به گزارش ایلنا به نقل از رویترز، هایکو ماس درباره توافق با ایران گفت: «بریتانیا، فرانسه، آلمان و آمریکا باید گفت‌وگو درباره برنامه هسته‌ای ایران را آغاز کنند. ما همواره به برجام پایبند ماندیم، ایران نیز برای دوام و لغو تحریم‌ها لازم است به تعهدات خود پایبند باشد».

گفت‌وگوی آمریکا با روسیه درباره بازگشت به برجام

● **ایسنا:** سفیر آمریکا در روسیه از گفت‌وگوی کشورش با مسکو درباره بازگشت به توافق هسته‌ای خبر داد. به گزارش خبرگزاری اسپوتنیک، جان سالوان در گفت‌وگویی با یک شبکه تلویزیونی در پاسخ به پرسشی درباره موضع آمریکا درباره ایران، گفت واشنگتن در حال بررسی مسئله بازگشت به توافق هسته‌ای است و گفت‌وگوهای جدی و درخو ر توجهی دراین‌باره با روسیه انجام داده است.

مواقت عراق با افتتاح گذرگاه مرزی جدید

● **ایسنا:** دولت عراق با افتتاح گذرگاه مرزی جدید با ایران موافقت کرد. به گزارش الفرات نیوز، فرمانداری واسط از موافقت دولت مرکزی با افتتاح گذرگاه مرزی جدید بین ایران و عراق در شرق استان عیر داد، مآجد العتایی، مدیر رسانهای استان واسط، اعلام کرد این گذرگاه «الشنهایی» نام دارد و در کاهش ازدحام در گذرگاه مرزی رزبایطه (مهران) و دستیابی به درآمدهای مالی جدید نقش خواهد داشت. او همچنین گفت این گذرگاه جدید به دو شهر مقدس کربلا و نجف نزدیک است.

دیدار فرماندهان اسرائیل و آمریکا با محوریت ایران

● **رئیس ستاد کل ارتش اسرائیل** و رئیس ستنکام با محوریت ایران دیدار کردند. به گزارش ایلنا به نقل از تایمز آو اسرائیل، ژنرال مک‌کنزی با رئیس ستاد کل ارتش اسرائیل و وزیر دفاع اسرائیل دیدار کرده است. همچنین قرار است او با رئیس سازمان اطلاعاتی موساد نیز دیدار و گفت‌وگو کند. گفت‌وگو درباره تهدیدهای منطقه‌ای و نحوه مقابله با آنها محورهای این دیدارها عنوان شده است.

دیدار مدیرکل خاورمیانه وزارت خارجه هند با عراقی

● **ایسنا:** «جی پی سینگ»، مدیرکل خاورمیانه وزارت امور خارجه هند که جهت گفت‌وگوهای سیاسی ایران و هند به تهران سفر کرده است، با «سیدعباس عراقچی»، معاون سیاسی وزارت امور خارجه کشورمان، دیدار و رایزنی کرد. در این ملاقات مدیرکل خاورمیانه هند ضمن ارائه گزارشی از روند گفت‌وگوهای سیاسی انجام‌شده، از سیدعباس عراقچی دعوت کرد برای سطح دوم گفت‌وگوهای سیاسی پیش از برگزاری کمیسیون مشترک اقتصادی ایران و هند به دهلی نو سفر کند. در این ملاقات تحولات منطقه‌ای، بین‌المللی و موضوع برجام مورد بحث و گفت‌وگو قرار گرفت.

روح‌الله نغی: عربستان سعودی قصد دارد پشت میز مذاکرات برجام یک صندلی برای خود داشته باشد. ریاض در این تلاش البته تاکنون حمایت لاقابل یک عضو امضاکننده این توافق را جلب کرده است. فرانسه که در مذاکرات منجر به امضای توافق هسته‌ای در سال ۹۴، بیشترین چالش‌ها را با ایران داشت، از ورود عربستان سعودی به گفت‌وگوها حمایت کرده است. این موضع‌گیری‌ها البته در حالی مطرح می‌شود که مقامات دولت جدید ایالات متحده رایزنی‌ها و تماس‌ها با متحدان و طرف‌های توافق را درباره برجام آغاز کرده‌اند. از طرف دیگر، درخواست برای اضافه‌شدن یک بازیگر به صحنه توافق هسته‌ای در حالی است که ایران و روسیه صراحتا مخالفت خود را با تعیین پیش‌شرط و اقدامات مشابه در زمینه برجام اعلام کرده‌اند و خواستار احیای این توافق به همان شکل فعلی با بازگشت همه طرفین به تعهدات خود هستند. مقامات ایران همچنین تاکید کرده‌اند تصمیم برای بازگشت به برجام برای هرگونه مذاکرات جدید دربراره توافق هسته‌ای ۲۰۱۵ با ایران باید بسیار سخت‌گیرانه باشد. به گزارش شبکه العربیه، امانوئل مکرون گفته است این مذاکرات باید با حضور عربستان سعودی نیز همراه باشد. طرف‌های غربی مذاکرات، شامل مقامات دولت جدید آمریکا البته پیش‌تر نیز از لزوم در نظر گرفتن دغدغه‌های کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس و نیز اسرائیل در تعامل با ایران و در فرایند احیای برجام سخن گفته و اشاره کرده بودند عدم تعامل با این دولت‌ها در مذاکرات برجام از جمله نقایض این توافق بوده است، اما این اولین‌بار است که یکی از امضاکنندگان برجام به‌صراحت از لزوم نقش آفرینی مستقیم یکی از این دولت‌ها در این زمینه سخن می‌گوید. مکرون بیرون‌ماندن دیگر کشورهای منطقه از مذاکرات توافق هسته‌ای را اشتباه خوانده و تاکید کرده است باید از این اشتباه اجتناب کرد.

امانوئل مکرون در حالی چنین موضعی اتخاذ کرده که تا مدت‌ها در تلاش بود تا بین ایران و آمریکا رایزنی کند و مذاکراتی را شکل ببخشد که برجام احیا شود. او حتی میانه ماجر را آن‌قدر گرفت که منجر به دو سفر کوتاه و با فاصله کم محدوداد طریف به فرانسه و شهر کوچک بیاریتز شد تا در حاشیه اجلاس جی۷ بتواند ترامپ را متقاعد کند تحریم‌های ایران را بردارد یا مانع فروش نفت ایران و بازگشت پول فروش آن به کشور نشود. اما او اکنون در کشمکش‌های همیشگی قدرت در پیشگاه

جای دیگری ایستاده تا پای عربستان سعودی را به مذاکرات ایران و ۵+۱ باز کند.

بن‌فرحان: **با دولت بایدن گفت‌وگو خواهیم کرد**
در همین رابطه، وزیر خارجه عربستان با طرح ادعاهایی علیه تهران گفت کشورش در رابطه با فعالیت‌های ایران و برنامه هسته‌ای آن با دولت جو بایدن گفت‌وگو خواهد کرد. به گزارش ایسنا به نقل از العربیه، فیصل بن‌فرحان گفت: «امنیت منطقه برای کشورهای اروپایی و دولت جو بایدن حائز اهمیت است و اظهارات مسئولان دولت آمریکا نشان می‌دهد که آنها به‌دنبال امنیت و ثبات هستند». او با بیان اینکه «در رابطه با چالش‌هایی که پیش‌رو داریم با آنها گفت‌وگو خواهیم کرد»، آنچه فعالیت‌های ثبات‌زدای ایران می‌خواند و برنامه هسته‌ای این کشور را از جمله این چالش‌ها عنوان کرد و گفت: «ما اطمینان داریم که با همکاری یکدیگر بر این چالش‌ها غلبه خواهیم کرد». عربستان سعودی و متحدانش در حاشیه خلیج فارس تاکید کرده‌اند این بار باید در هرگونه گفت‌وگو حضور داشته باشند. آنها همچنین می‌گویند این گفت‌وگوهای جدید باید به مسئله برنامه موشکی بالستیک ایران و حمایت‌هایش از گروه‌های مختلف در منطقه نیز بپردازد. عربستان سعودی البته درگیر یک تقابل منطقه‌ای با ایران بوده و در برخی چالش‌ها، در نقطه مقابل ایران قرار دارد که معروف‌ترین آنها، در جنگ چندین‌ساله سعودی‌ها در یمن است. انصارالله یمن که طرف جنگ عربستان است، در حد تبادل سفیر با ایران تعامل دارد. سعودی‌ها و متحدانی مانند امارات متحده عربی، البته در دوران چهارساله ریاست‌جمهوری دونالد ترامپ حامی کارزار «فشار حداکثری» ایالات متحده علیه ایران بودند و در سایه این کارزار، تقابل خود با ایران را پیش می‌بردند.

دیپلماسی

پافشاری کشورهای عربی برای حضور در مذاکرات هسته‌ای ایران و ۵+۱

بازی مکرون در صحنه ریاض

مکرون: **فرصت کوتاه است**

مکرون البته در یک زمینه با مقامات ایران هم‌نظر بوده و آن محدودیت فرصت برای اقدام درباره توافق هسته‌ای است؛ اگرچه او با دلایل و ادبیات متفاوتی این موضوع را مطرح کرده است. طبق گزارش العربیه، رئیس‌جمهور فرانسه در گفت‌وگویی با خبرنگاران که با حضور یکی از خبرنگاران این شبکه بوده است، گفته برای پیشگیری از دسترسی ایران به سلاح هسته‌ای زمان بسیار کمی باقی مانده است. مقامات ایران تاکید کرده‌اند بایدن فرصت زیادی برای تصمیم‌گیری در این زمینه ندارد، اما این موضوع از نگاه ایران تا حد زیادی در راستای امکانات واقعی توافق و نیز صبر ایران در این زمینه تبیین شده است. محدودداد طریف، وزیر خارجه ایران، در مقاله‌ای در فارن‌افرز و نیز در موضع‌گیری‌های دیگرش این موضوع را تبیین کرده است؛ مجید تخت‌روانچی، نماینده ایران در سازمان ملل نیز در صحبت‌های خود با رسانه‌ها و اظهاراتش فرصت را محدود خوانده است و کاظم غریب‌آبادی، نماینده ایران در سازمان‌های بین‌المللی در وین، تاکید کرده است که اگر از فرصت محدود پیش‌رو استفاده نشود، میزان و شکل همکاری ایران با آژانس بین‌المللی تغییر خواهد کرد و از همکاری «فوق‌العاده» به همکاری «عادی» کاهش خواهد یافت.

سالیوان: **باید به دیپلماسی با ایران برگردیم**

در این میان اما مشاور امنیت ملی رئیس‌جمهور آمریکا بار دیگر بر موضع دولت متبوعش برای تعامل دیپلماتیک با ایران تاکید کرده است. جیک سالویان، در نشستنی مجازی با حضور دو نفر از اسلافش، رابرت اوبرایان، مشاور امنیت ملی دونالد ترامپ و کاندولیزا رایس، مشاور امنیت ملی جورج دبلیو بوش، با انتقاد از خروج دولت دونالد ترامپ

از توافق هسته‌ای گفت: «مجبوریم به دیپلماسی با ایران بازگردیم». او با بیان اینکه رویکرد دولت بایدن با رویکرد دولت ترامپ در مواجهه با تهدیدهای ناشی از ایران متفاوت است، گفت: «برنامه هسته‌ای ایران نسبت به چند سال گذشته به‌طرز چشمگیری پیشرفت کرده است. آنها از زمان خروج دولت سابق آمریکا از توافق هسته‌ای به ساخت بمب اتم بسیار نزدیک‌تر شده‌اند و توانایی موشک بالستیک آنها هم به‌طرز چشمگیری پیشرفت کرده است». مشاور امنیت ملی بایدن مدعی شد: «حمایت بی‌پروایانه آنها از تروریسم در منطقه فروکش نکرده است، در برخی زمینه‌های دیگر همچون حمله به متحدانمان، حمایتشان از نیابتی‌ها در حمله به نیروهای آمریکایی و متحدانمان جسورتر شده است». سالیوان اظهار کرد: «همه اینها ما را به این سمت وامی‌دارد که اگر بتوانیم به دیپلماسی بازگردیم، می‌توانیم برنامه هسته‌ای را در جعبه قرار دهیم. این می‌تواند تسکونی برای ایجاد تلاش جهانی شامل متحدان و شرکایمان در منطقه و همچنین اروپا باشد تا سایر تهدیدهای ناشی از ایران شامل موضوع موشک بالستیک ایران مدنظر قرار گیرد». او ادعا کرد: «ما مجبوریم این تهدیدهای قابل‌ملاحظه و سایر رفتارهای مخرب ایران را در منطقه مورد توجه قرار دهیم. با این حال، نخستین اولویت حیاتی ما باید این باشد که با بحران هسته‌ای فزاینده ایران برخورد کنیم که در حال خیرنگاران که با حضور یکی از خبرنگاران این شبکه بوده است، گفته برای پیشگیری از دسترسی ایران به سلاح هسته‌ای زمان بسیار کمی باقی مانده است. مقامات ایران تاکید کرده‌اند بایدن فرصت زیادی برای تصمیم‌گیری در این زمینه ندارد، اما این موضوع از نگاه ایران تا حد زیادی در راستای امکانات واقعی توافق و نیز صبر ایران در این زمینه تبیین شده است. محدودداد طریف، وزیر خارجه ایران، در مقاله‌ای در فارن‌افرز و نیز در موضع‌گیری‌های دیگرش این موضوع را تبیین کرده است؛ مجید تخت‌روانچی، نماینده ایران در سازمان ملل نیز در صحبت‌های خود با رسانه‌ها و اظهاراتش فرصت را محدود خوانده است و کاظم غریب‌آبادی، نماینده ایران در سازمان‌های بین‌المللی در وین، تاکید کرده است که اگر از فرصت محدود پیش‌رو استفاده نشود، میزان و شکل همکاری ایران با آژانس بین‌المللی تغییر خواهد کرد و از همکاری «فوق‌العاده» به همکاری «عادی» کاهش خواهد یافت.

تماس نماینده جدید دولت آمریکا در امور ایران با تروئیکا

از سوی دیگر همچنین خبر رسید رابرت مالی، نماینده ویژه آمریکا در امور ایران، با مقام‌های آلمان، بریتانیا و فرانسه درباره برجام رایزنی کرده است. منابع آگاه اروپایی اعلام کرده‌اند که این گفت‌وگو برای جمع‌بندی پرونده برجام و ارزیابی مواضع اروپا نسبت به این مسئله صورت گرفته است. رابرت مالی، آخر هفته گذشته به عنوان نماینده ویژه در امور ایران منصوب شده است تا در جایگاهی قرار بگیرد که پیش از او الیوت آبرامز و برایان هوک در دولت ترامپ آن را بر عهده داشتند. مالی رئیس پیشین گروه بین‌المللی بحران و از دیپلمات‌های دولت باراک اوباما بود. خبر تصمیم دولت برای انتصاب او به این جایگاه با مخالفت گسترده مخالفان ایران درون و بیرون واشنگتن همراه شد، تا جایی که «صدای آمریکا» دو گزارش علیه او منتشر کرد اما تصمیم بایدن در این زمینه بی‌تغییر ماند و مالی به این سمت منصوب شد تا یک چهره دیگر حامی دیپلماسی با ایران در دولت جدید جانشین یکی دیگر از اعضای تیم حامی تحریم ایران و فشار حداکثری در دولت پیشین باشد.

خارجی ایران از بین خواهد رفت. این بُعد اقتصادی قاعدا ت پیامدهای سیاسی هم همراه خودش خواهد داشت.
بستی که فراهم نیست
اما برخی معتقدند رویکرد ایران در این زمینه مشکلات دیگری را نیز در خود دارد که باید به عنوان پیش‌نیاز تلاش‌های خارجی به رفع آنها پرداخت و ازاین‌رو، با توجه به ناکامی‌های پیشین ایران و افزوده‌شدن چالش‌های جدید، مشخص نیست خواست وزیر خارجه ایران درباره اتصال خلیج فارس به دریای سیاه چگونه ممکن است تحقق یابد؛ به‌خصوص که در میانه این چالش‌ها برای ایران، دیگر کشورهای منطقه مشغول استفاده از فرصت‌ها و چرخاندن مسیر تعاملات تجاری در منطقه به سمت خودشان بوده‌اند. چالش‌های داخلی یکی از این زمینه به شکلی است که در صحبت‌های یکی از معاونان طریف نیز می‌توان رد آنها را یافت. غلامرضا کارشناس مسائل روسیه و قفقاز، در گفت‌وگویی که در میانه سفر وزیر خارجه با روزنامه «شرق» داشت، درباره تأثیر منفی این تحولات بر چشم‌انداز تجاری و اقتصادی ایران گفته بود: «مسیر ترانزیتی که جمهوری آذربایجان را به افغانستان متصل می‌کند، با گریز و شرایط نیست. ما فکر می‌کنیم در تجارت خارجی یعنی به همه بده و از کسی نگیر. همه اجازه دهند به کشورشان صادر کنیم، اما کسی حق ندارد به ما صادر کند. این امکان‌پذیر نیست. باید بر اساس توانمندی خودشان بخشی از بازار را داشته باشیم و بر اساس نیازمندی‌ها بخشی از بازار را واگذار کنیم». انصاری در شرح نمونه‌ای از مشکلات داخلی در این زمینه افزود: «در حوزه همسایه‌ها باید سازوکار گمرکی‌مان را تقویت کنیم. متأسفانه گمرکات ما ظرفیت‌های لازم برای تسهیل صادرات را ندارند و دولت باید کمک کند که انسجام مدیریتی در گمرکات برای تسهیل و تسهیل صادرات داشته باشد. قوانین خارجی هم کامی خیلی کمک‌کننده صادرات نیست». آنچه از این اظهارات برمی‌آید، این است که هم‌کامی نقایض و مشکلات درونی با چالش‌ها و تنش‌های بیرونی در کنار هم، سهم ایران را از فرصت‌های تجاری گسترده‌ای که به لحاظ تاریخی و ژئوپلیتیکی همواره پتانسیل بالایی برای ایران در خود دیده‌اند، کمتر و کمتر می‌کند.

ادامه از صفحه اول

افراط و تفریط تحریم

تجربه دو دهه گذشته نشان می‌دهد که هرگونه افراط یا تفریط در ارزیابی اثر تحریم‌های بین‌المللی، به‌ویژه آنچه از سوی آمریکا اعمال شده است، خطای تصمیم‌گیری را به دنبال دارد. نعمت دانستن تحریم‌ها و کاغذپاره تلقی کردن قطع‌نامه‌های تحریم به همان اندازه خطایی بزرگ است که انتظار معجزه داشتن از رفع تمامی تحریم‌ها، ازاین‌رو اتخاذ رویکردی واقع‌بینانه در قبال تحریم‌ها به‌شدت ضروری و سودمند است. بررسی درآمدهای کشور از محل معاملات بین‌المللی اعم از صادرات نفت و فراورده‌ها تا صادرات غیرنفتی در ۱۰ سال گذشته، میزان و چگونگی دستیابی به ارز حاصل از صادرات، هزینه مبادله و نقل و انتقال ارز و همچنین واردات فناوری و کالاهای اساسی، مواد اولیه ضروری و سایر کالاهای واسطه‌ای نشان می‌دهد که تحریم‌ها اثر مهم و غیرقابل انکار بر کوچک‌ترشدن اقتصاد کشور داشته‌اند. ازاین‌رو، نگارنده بر این باور است که آغاز مذاکره برای رفع تحریم‌ها باید به گفتمان غالب در کشور تبدیل شود؛ همان‌گونه که عدم تسلیم در مقابل زورگویی‌ها، زیاده‌خواهی‌ها و بدرفتاری‌های آمریکایی‌ها که ریشه در خوی استکباری و راهبرد امپریالیسمی آنان داشته و محدود به این امر نیست، گفتمان غالب جامعه ایرانی است. رواج این گفتمان که مذاکره هیچ‌گاه به معنی سازش نبوده و در راستای منافع ملی، امری ضروری نیز به شمار می‌رود، نیاز اضطراری این روزهای کشور است. به عبارت دیگر، باید مذاکره بی‌درنگ برای رفع تحریم‌ها مورد حمایت تمام جناح‌ها و ارکان اثرگذار سیاسی و مدنی کشور باشد و هرگونه اختلال در روند مذاکره که مراد اصلی کشورهای رقیب ایران و بدخواهان منطقه‌ای و جهانی است، گناهی بزرگ به حساب آید. تیم دستگاه سیاست خارجی ایران که از آزمون‌های قبلی سربلند بیرون آمده و تقوا، عزت‌مداری و وفاداری به منافع ملی آنان مورد تأیید رهبر بزرگوار انقلاب نیز قرار گرفته، نباید کار اسرور را به فردا افکنده و به‌دلیل برخی خیاوهوهای داخلی با منطقه‌ای تردیدی به دل راه دهند. دلیل دیگر به‌هنگام‌بودن آغاز مذاکرات آن است که از یک سو، جهانیان و آمریکایی‌ها، تاب‌آوری ایران را در مقابل فشارهای ستمگرانه و حداکثری رئیس‌جمهور تروریست قبلی آزموده و یقین پیدا کرده‌اند که باید با زبانی مناسب‌تر و از موضعی برابر با جمهوری اسلامی ایران تعامل کنند و از سوی دیگر، تصمیم‌گیران و تحلیلگران ایرانی نیز ارزیابی شفاف‌تری از آثار تحریم‌ها به دست آورده‌اند که تجربه‌بران‌گیز سنگ‌ریز ساختن فردای ایران و ایرانی است. دقایقی ز زمانه هنوز در پیش است/که از سراسر گذشته قیامتش بیش است.

شهروندزدایی نه حاشیه‌نشینی

اما ... با عوام‌زدگی دولت احمدی‌نژاد کنار گذاشته شد تا با درآمد بادآورده نفت که نصیب آن دولت شد، یک پروژه «بنایی» به نام مسکن مهر جایگزین طرح جامع مسکن شود تا طرفدارانش آن را بزرگ‌ترین پروژه بنایی ایران در طول تاریخ بنامند؛ غافل از اینکه این پروژه که نه قابل تعمیم و نه تکرار است، نه‌تنها به کار ساماندهی و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی، بافت‌های فرسوده، محلات فرودست‌شده و مسکن نامتعارف نمی‌آید و نیز در پیش‌نگری و ایجاد نهاده‌ا و سازوکار اسکان اقشار کم‌درآمد جدید موفق نمی‌شود، بلکه با صرف کلان بودجه دولت و اعتبارات بانکی برای مسکن مهر (نزدیک به ۵۰ درصد تشکیل سرمایه ثابت کشور)، اقتصاد ایران را همراه با رفاة اجتماعی به سراسیمگی وارد می‌کند. نارسایی‌های مسکن مهر باعث شد در دولت روحانی بازنگری طرح جامع مسکن شد در دستور کار قرار گیرد، اما در میانه تدوین و خارج از چارچوب آن، ناگهان در سال ۱۳۹۳ هیئت دولت تمام رشته‌های سند ملی ساماندهی و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی و بازنگری طرح جامع مسکن را پنبه کرد و سند ملی راهبردی احیا، بهسازی و نوسازی و توانمندسازی بافت‌های فرسوده و ناآرامد شهری (موسوم به بازآفرینی شهری) را بدون هیچ تدبیر و برنامه‌ای جایگزین آنها کرد. بازآفرینی شهری که در واقع بازگشت به رویکرد برنامه سوم احذف سیاست اجتماعی) در برنامه ششم توسعه بود، زیر پرده شعارهای دهن‌پرکن، بار دیگر یارانه‌های مسکن را به بورژوازی مستغلات رانتی سپرد که به آن نام «توسعه‌گر» اعطا شده بود! این دست بی‌تدبیری‌ها، ناآرامی‌های شهری سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ را در پی داشت. همان‌طور که مشاهده شد، به‌خصوص در ۱۵ سال گذشته، حوزه سیاسی با خودناتپنداری و قدرت‌طلبی از یک سو و تسخیرشدگی توسط بورژوازی مستغلات رانتی از سوی دیگر، زیر پرده شعارهای دهن‌پرکن اجتماعی، همواره از پیروی از یک برنامه علمی جامع مسکن، انباشت دانش آن و ایجاد سازوکارهای نهادی قابل تعمیم و تکرار گریزان بوده و به این ترتیب از اکثریت جامعه شهروندزدایی کرده، آنها را به حاشیه رانده و در تله فقر گرفتار کرده است. این رفتار ناروا با مردم نتیجه چنین گستی‌هایی است: نوسان بین به دولت‌سپاری و به بازارسپاری افراطی در بخش مسکن، نبود پیوند هم‌افزا بین نظام کلان اقتصادی و سیاست اجتماعی بخش مسکن در قالب یک الگوی توسعه کارآمد، نبود پیوند بین برنامه‌ریزی شهری و مسکن برای شهروندانست کم‌درآمدها، نبود سیاست اجتماعی کلان و سیاست اجتماعی در بخش مسکن و در نتیجه گسیختگی نهادسازی برای مسکن اجتماعی، نبود پیوند و هم‌افزایی بین برنامه‌های اجتماعی مسکن و برنامه‌های رفاة اجتماعی در قالب یک سیاست اجتماعی و حتی نبود انسجام در میان دستگاه‌های ذی‌ربط مددکار نظیر بنیاد مسکن، کمیته امداد، بنیاد مستضعفان و...